

Sygn. akt I UK 377/15

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 24 listopada 2016 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Katarzyna Gonera (przewodniczący, sprawozdawca)
SSN Zbigniew Korzeniowski
SSN Krzysztof Rączka

w sprawie z odwołania J.P.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w O.
o zwrot nienależnie pobranego świadczenia,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 24 listopada 2016 r.,
skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 9 czerwca 2015 r., sygn. akt III AUa .../14,

- 1. oddala skargę kasacyjną;**
- 2. zasądza od Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w O. na rzecz J.P. kwotę 120 (sto dwadzieścia) złotych tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu kasacyjnym.**

UZASADNIENIE

Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w O., decyzją z 27 maja 2014 r., zobowiązał ubezpieczonego J.P. do zwrotu nienależnie pobranych świadczeń z

tytułu emerytury za okres od 15 września 2012 r. do 31 marca 2014 r. w kwocie 76.783,66 zł i odsetek za okres od 7 grudnia 2012 r. do 27 maja 2014 r. w kwocie 8.784,54 zł (łącznie 85.568,20 zł). Zdaniem organu rentowego nadpłata świadczeń powstała z powodu nierozwiązania przez ubezpieczonego nauczycielskiego stosunku pracy z Zespołem Szkół Chemicznych i Ogólnokształcących w O..

Odwołanie od powyższej decyzji złożył ubezpieczony J.P., wnosząc o jej zmianę i orzeczenie o braku obowiązku zwrotu świadczeń w wysokości 76.783,66 zł i odsetek od tej kwoty. Zaskarżonej decyzji zarzucił naruszenie prawa materialnego, tj. art. 84 ust. 1, 2 i 9 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych, przez bezpodstawne przyjęcie, że świadczenie wypłacone ubezpieczonemu było nienależne.

Sąd Okręgowy w O., wyrokiem z 10 września 2014 r., zmienił zaskarżoną decyzję i stwierdził brak podstaw do zwrotu pobranych świadczeń emerytalnych.

Sąd Okręgowy ustalił, że J.P. (ur. 21 sierpnia 1949 r.) pracował jako nauczyciel w placówkach oświatowych. W okresie od 1 września 1974 r. do 31 sierpnia 2012 r. był zatrudniony w Zespole Szkół Chemicznych i Ogólnokształcących w O. w pełnym wymiarze czasu pracy. Jego stosunek pracy ustał z inicjatywy pracodawcy na podstawie art. 20 ust. 1 pkt 2 Karty Nauczyciela. Jednocześnie od 1 września 1995 r. ubezpieczony był zatrudniony w Zespole Szkół Ogólnokształcących Nr [...] w O. w niepełnym wymiarze czasu pracy, który w okresie od 1 września 2007 r. do 31 sierpnia 2012 r. wynosił 12/18 etatu, a od 1 września 2012 r. 10/18 etatu. Na wniosek J.P. stosunek pracy rozwiązano na mocy porozumienia stron 14 września 2012 r.

W dniu 31 sierpnia 2012 r. J.P. sporządził wniosek o emeryturę, wskazując w punkcie 6, że nie pozostaje w stosunku pracy. Wniosek ten złożył w Zakładzie Ubezpieczeń Społecznych Oddział w O. 17 września 2012 r., już po rozwiązaniu stosunku pracy z Zespołem Szkół Ogólnokształcących [...] w O..

Sąd Okręgowy ustalił również, że 1 września 2012 r. J.P. został zatrudniony przez Zespół Szkół Chemicznych i Ogólnokształcących w O. w niepełnym wymiarze czasu pracy, który od 1 września 2012 r. do 31 sierpnia 2013 r. wynosił 8,79/18 etatu, a od 1 września 2013 r. do 31 grudnia 2013 r. 3/18 etatu. Ponadto, z dniem 19 września 2012 r., wnioskodawca został zatrudniony w Zespole Szkół

Ogólnokształcących [...] na czas nieokreślony i w niepełnym wymiarze czasu pracy (5/18 etatu).

Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w O., decyzją z 30 listopada 2012 r., przyznał J. P. emeryturę nauczycielską od 15 września 2012 r. W dniu 20 lutego 2013 r. do organu rentowego wpłynęło zaświadczenie Zespołu Szkół Chemicznych i Ogólnokształcących w O. o wysokości uzyskanego przez J.P. dochodu za okres od 1 września 2012 r. do 31 grudnia 2012 r. z tytułu zatrudnienia na podstawie umowy o pracę. W dniu 19 marca 2013 r. do organu rentowego wpłynęły zaświadczenia Zespołu Szkół Ogólnokształcących w O. oraz Prywatnej Szkoły dla Dorosłych [...] o wysokości uzyskanych przez J.P. dochodów w związku ze świadczeniem pracy odpowiednio na podstawie umowy o pracę oraz umowy zlecenia. W związku z osiągniętym przez J.P. w 2012 r. przychodem, organ rentowy decyzją z 8 kwietnia 2013 r. dokonał rozliczenia emerytury, co spowodowało zmniejszenie świadczenia o 1.865,60 zł. W dniu 3 grudnia 2013 r. organ rentowy wydał decyzję o ponownym ustaleniu emerytury, a z kolei decyzją z 1 kwietnia 2014 r. wstrzymał wypłatę emerytury z powodu braku uprawnień na dzień jej przyznania, ponieważ z uwagi na kontynuowanie zatrudnienia wypłata emerytury ulegała zawieszeniu.

Oceniając stan faktyczny, Sąd Okręgowy powołał się na art. 88 ust. 1 i 1a ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela (tekst jednolity: Dz.U. z 2014 r., poz. 191 ze zm.), podkreślając, że nauczyciel może przejść na emeryturę po rozwiązaniu na swój wniosek stosunku pracy bądź w sytuacji rozwiązania lub wygaśnięcia stosunku pracy w okolicznościach przewidzianych w art. 20 ust. 1 Kraty Nauczyciela. Okoliczność, że po rozwiązaniu stosunku pracy, za to w dacie złożenia wniosku o emeryturę, ubezpieczony wykonywał pracę w charakterze nauczyciela na podstawie kolejnego stosunku pracy, nie wpływa na możliwość nabycia przez niego uprawnień emerytalnych na podstawie art. 88 ust. 1 Karty Nauczyciela (por. wyroki Sądu Najwyższego: z 19 października 2010 r., II UK 108/10, LEX nr 688682, z 29 czerwca 2009 r., I UK 16/09, LEX nr 519956). Nie ma więc wpływu na ocenę prawną ustalonych okoliczności to, że ubezpieczony po ustaniu zatrudnienia w Zespole Szkół Chemicznych i Ogólnokształcących w O. w dniu 31 sierpnia 2012 r., następnego dnia podjął zatrudnienie w tej samej placówce

oświatowej. W przypadku ustalania prawa do emerytury nauczycielskiej (art. 88 ust. 1 i 1a Karty Nauczyciela) nie jest istotne, czy nauczyciel, z którym rozwiązano stosunek pracy, w tym na podstawie art. 20 ust. 1 Karty Nauczyciela, podjął następnie zatrudnienie, czy też pozostawał bez pracy. Istotne jest to, że do dnia rozwiązania stosunku pracy spełnił warunki dotyczące okresów zatrudnienia i pracy w szczególnym charakterze określone w art. 88 Karty Nauczyciela (wyrok Sądu Najwyższego z 20 listopada 2001 r., II UKN 626/00, OSNAPiUS 2003 nr 16, poz. 390).

Sąd Okręgowy ocenił, że istotą sporu w niniejszej sprawie jest ustalenie podstaw do żądania od ubezpieczonego zwrotu nienależnie pobranych świadczeń z tytułu emerytury za okres od 15 września 2012 r. do 31 marca 2014 r. w kwocie 76.783,66 zł i odsetek za okres od 7 grudnia 2012 r. do 27 maja 2014 r. w kwocie 8.784,54 zł, łącznie 85.568,20 zł. W związku z tym Sąd odwołał się do treści art. 138 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz art. 84 ust. 1 i 2 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych i stwierdził, że osobę, która nienależnie pobrała świadczenia, obciąża bezwzględny obowiązek ich zwrotu wraz z odsetkami za zwłokę. Następnie Sąd dokonał rozróżnienia między świadczeniem nienależnie pobranym a świadczeniem nienależnym. W doktrynie i orzecznictwie przyjmuje się, że każde świadczenie nienależnie pobrane jest nienależne, ale nie każde świadczenie nienależne jest świadczeniem nienależnie pobranym. Zdaniem Sądu Okręgowego, wykładnia językowa art. 138 ust. 2 pkt 2 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych jednoznacznie wskazuje, że złożenie fałszywych zeznań lub dokumentów musi mieć charakter umyślnego działania lub świadomego wprowadzenia organu w błąd przez tzw. przemilczenie.

Analizując dokumenty złożone przez J.P. wraz z wnioskiem o emeryturę, Sąd Okręgowy nie znalazł podstaw do przyjęcia, że ubezpieczony wprowadził organ rentowy w błąd. Sąd przyjął również, że w postępowaniu ubezpieczonego po wydaniu decyzji o przyznaniu mu emerytury nie było jakichkolwiek znamion umyślnego zachowania, zmierzającego do zatajenia informacji o ponownym podjęciu zatrudnienia od 1 września 2012 r. Do organu rentowego wpłynęły w lutym i marcu 2013 r. zaświadczenia i oświadczenia, z których wynikało, że ubezpieczony

kontynuuje zatrudnienie po przejściu na emeryturę (nabyciu prawa do emerytury) i uzyskuje z tego tytułu przychód. Na podstawie tych informacji organ rentowy wydał decyzję z 8 kwietnia 2013 r. o rozliczeniu emerytury i decyzję z 3 grudnia 2013 r. o ponownym ustaleniu emerytury.

Sąd Okręgowy stwierdził, że organ rentowy może domagać się zwrotu nienależnie pobranego świadczenia tylko wówczas, gdy ubezpieczonemu można przypisać złą wolę. Innymi słowy, obowiązek zwrotu obciąża tylko tego, kto przyjął świadczenie w złej wierze, wiedząc, że mu się ono nie należy, co dotyczy zarówno osoby, która została pouczona o okolicznościach, w jakich nie powinna pobierać świadczeń, jak i osoby, która uzyskała świadczenia na podstawie nieprawdziwych zeznań lub dokumentów albo w innych przypadkach świadomego wprowadzenia w błąd instytucji ubezpieczeniowej. Mając to na uwadze, Sąd ocenił, że ubezpieczony pobierał świadczenie, do którego miał prawo, nie przedłożył organowi rentowemu żadnych nieprawdziwych dokumentów, a organ rentowy nie udowodnił, aby uzyskanie świadczenia nastąpiło na skutek wprowadzenia organu w błąd przez osobę je pobierającą.

Apelację od wyroku Sądu Okręgowego wniósł organ rentowy, zaskarżając wyrok w całości i zarzucając: naruszenie prawa materialnego, tj. art. 138 ust. 1 i 2 oraz art. 103a ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (tekst jednolity: Dz.U. z 2016 r., poz. 887 ze zm.) w związku z art. 84 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (tekst jednolity: Dz.U. z 2016 r., poz. 963 ze zm.) oraz art. 88 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. – Karta Nauczyciela (tekst jednolity: Dz.U. z 2016 r., poz. 1379 ze zm.) w związku z art. 100 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Mając na uwadze powyższe zarzuty, apelujący wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku w całości i oddalenie odwołania, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu.

Sąd Apelacyjny w [...], wyrokiem z 9 czerwca 2015 r., oddalił apelację, dzieląc ustalenia faktyczne i ocenę prawną Sądu Okręgowego.

Zdaniem Sądu Apelacyjnego nie doszło do naruszenia prawa materialnego, ponieważ do niewadliwie ustalonego stanu faktycznego Sąd Okręgowy prawidłowo zastosował przepisy prawa powołane w apelacji.

Istota sporu sprowadzała się do ustalenia, czy J.P. był uprawniony do pobierania emerytury nauczycielskiej na podstawie art. 88 Karty Nauczyciela. Sąd Okręgowy trafnie przywołał utrwalone w zakresie interpretacji art. 88 Karty Nauczyciela orzecznictwo Sądu Najwyższego, zgodnie z którym okoliczność, że po rozwiązaniu stosunku pracy, za to w dacie złożenia wniosku o emeryturę, wnioskodawca wykonuje pracę nauczycielską na podstawie kolejnego stosunku pracy, nie wpływa na możliwość nabycia przez niego uprawnień emerytalnych na podstawie art. 88 ust. 1 Karty Nauczyciela (por. wyrok Sądu Najwyższego z 25 czerwca 2009 r., I UK 16/09, LEX nr 519956). Prawo do emerytury na podstawie art. 88 ust. 1 Karty Nauczyciela nauczyciel nabywa bowiem po rozwiązaniu stosunku pracy, jeżeli do tego momentu posiadał wystarczający szczególny staż nauczycielski oraz dalszy staż ogólny. Warunek, aby zainteresowany nie pozostawał w zatrudnieniu po nabyciu uprawnień emerytalnych, tym bardziej nie pracował jako nauczyciel, nie ma prawnego uzasadnienia, gdyż nie ma dla niego podstawy w art. 88 ust. 1 (por. wyrok Sądu Najwyższego z 16 czerwca 2009 r., I UK 5/09, LEX nr 518058). W tej sytuacji podanie nieprawdziwej informacji dotyczącej niepozostawania nauczyciela w stosunku pracy w dniu złożenia wniosku o emeryturę nauczycielską nie może być traktowane jako okoliczność, od której zależy przyznanie świadczenia, a tym samym nie może powodować uznania świadczenia za nienależne. Ważne jest bowiem to, aby w dniu rozwiązania stosunku pracy ubezpieczony spełniał warunki stażowe, determinujące nabycie uprawnień emerytalnych.

Z okoliczności rozpoznawanej sprawy bezspornie wynika, że J.P. wypełnił warunki stażowe, gdyż na dzień 14 września 2012 r. udowodnił 42 lata, 7 miesięcy i 20 dni stażu ubezpieczeniowego, w tym co najmniej 20 lat pracy w szczególnym charakterze (jako nauczyciel). Istotny wpływ na rozstrzygnięcie sprawy miała zatem kwestia skutecznego, niepozornego rozwiązania z ubezpieczonym (lub przez ubezpieczonego) stosunków pracy, przed złożeniem wniosku o świadczenie emerytalne.

Sąd drugiej instancji uznał za bezsporne, że 14 września 2012 r. J.P., na swój wniosek, rozwiązał stosunek pracy z Zespołem Szkół Ogólnokształcących [...] w O.. Wcześniej, 31 sierpnia 2012 r. Zespół Szkół Chemicznych i Ogólnokształcących w O. rozwiązał z nim stosunek pracy na podstawie art. 20 ust. 1 pkt 2 Karty Nauczyciela, a następnie od 1 września 2012 r. zawarł z nim nowy stosunek pracy. Sąd Apelacyjny ocenił, że rozwiązanie obydwu stosunków pracy nie wywołuje wątpliwości, nastąpiło realnie (wcześniejsze rozwiązanie przez pracodawcę na podstawie art. 20 ust. 1 Karty Nauczyciela, późniejsze rozwiązanie na wniosek ubezpieczonego) i w okolicznościach sprawy nie można dopatrywać się pozorności w rozwiązaniu obydwu stosunków pracy.

Jak wynika z uzupełnionego w postępowaniu apelacyjnym materiału dowodowego sprawy (w postaci akt osobowych ubezpieczonego), J.P. w okresie od 1 września 2009 r. do 31 sierpnia 2012 r. był zatrudniany w Zespole Szkół Chemicznych i Ogólnokształcących w O. w pełnym wymiarze czasu pracy. Wykonywał wówczas pracę nauczyciela w Technikum w O., będącym jednostką organizacyjną Zespołu Szkół Chemicznych i Ogólnokształcących w O.. Ze świadectwa pracy z 31 sierpnia 2012 r. wynika, że rozwiązanie zawartej umowy o pracę nastąpiło z inicjatywy pracodawcy na podstawie art. 20 ust. 1 pkt 2 Karty Nauczyciela, który umożliwia rozwiązanie z nauczycielem stosunku pracy w razie częściowej likwidacji szkoły albo w razie zmian organizacyjnych powodujących zmniejszenie liczby oddziałów w szkole lub zmian planu nauczania uniemożliwiających dalsze zatrudnianie nauczyciela w pełnym wymiarze zajęć. Natomiast po rozwiązaniu tego stosunku pracy, od 1 września 2012 r. ubezpieczony podjął pracę wprawdzie w tej samej placówce oświatowej, jednak w innej jednostce organizacyjnej tej placówki, w Liceum Ogólnokształcącym w O.. Zmniejszył się również jego wymiar czasu pracy z pełnego etatu do 8,79/18 etatu. Z uzupełnionego stanu faktycznego wynika, że u tego pracodawcy rzeczywiście nastąpiły zmiany organizacyjne. Natomiast drugi stosunek pracy został rozwiązany za porozumieniem stron na wniosek nauczyciela.

W tej sytuacji należało podzielić ocenę Sądu Okręgowego, że ubezpieczony, składając 17 września 2012 r. wniosek o przyznanie mu emerytury, nie wprowadził organu rentowego w tego rodzaju błąd, który prowadziłby do uznania, że

nienależnie pobierał emeryturę nauczycielską od 15 września 2012 r. Nie można się również dopatrzeć jakiegokolwiek przejawu świadomego zatajenia przez niego, w toku postępowania przed organem rentowym już po wydaniu decyzji z 30 listopada 2012 r. przyznającej emeryturę nauczycielską, informacji o kontynuowaniu zatrudnienia po rozwiązaniu stosunków pracy. Jak wynika z dokumentów zgromadzonych w aktach ZUS, po wydaniu tej decyzji organ rentowy dysponował informacjami o zatrudnieniu wnioskodawcy od września 2012 r. w Zespole Szkół Chemicznych i Ogólnokształcących w O. oraz w Zespole Szkół Ogólnokształcących [...] w O., a także o wysokości wynagrodzenia (przychodach), jakie wnioskodawca uzyskiwał z tytułu zatrudnienia w tych placówkach oświatowych od 15 września 2012 r.

Uzyskane przez organ rentowy informacje (pochodzące także bezpośrednio od samego ubezpieczonego) przeczą zarzutom apelującego, że wnioskodawca świadomie wprowadził organ rentowy w błąd, który doprowadził do nienależnego wypłacania mu emerytury nauczycielskiej od 15 września 2012 r. Wprawdzie J.P. złożył nieprawdziwe oświadczenie, że na dzień złożenia wniosku o emeryturę (17 września 2012 r.) nie pozostaje w stosunku pracy, jednakże sama okoliczność, że po rozwiązaniu stosunku pracy, za to w dacie złożenia wniosku o emeryturę, wnioskodawca wykonuje pracę nauczycielską na podstawie kolejnego stosunku pracy, nie wpływa na możliwość nabycia przez niego uprawnień emerytalnych na podstawie art. 88 ust. 1 Karty Nauczyciela. Błędna informacja podana przez wnioskodawcę w formularzu wniosku o emeryturę nauczycielską nie może prowadzić do oceny, że przyznane mu przez organ rentowy świadczenie jest nienależne, jeżeli organ rentowy po wydaniu decyzji przyznającej świadczenie i przez okres kolejnych kilkunastu miesięcy przed wydaniem decyzji o zwrocie świadczenia „nienależnie pobranego” dysponował wszelką dokumentacją o zatrudnieniu i wysokości wynagrodzenia ubezpieczonego w poszczególnych placówkach oświatowych oraz podejmował decyzje o rozliczeniu przyznanej emerytury w związku z osiąganym przychodem.

Skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] wniósł organ rentowy, zaskarżając wyrok w części obejmującej stwierdzenie braku obowiązku zwrotu pobranych świadczeń emerytalnych za okres od 15 września 2012 r. do 31 marca

2014 r. w kwocie 76.783,66 zł. Skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i orzeczenie co do istoty sprawy, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy, w zaskarżonej części, do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu w [...] oraz o zasądzenie od ubezpieczonego na rzecz organu rentowego kosztów zastępstwa procesowego przed Sądem Najwyższym według norm przepisanych.

Jako podstawę kasacyjną skarżący powołał naruszenie prawa materialnego: art. 138 ust. 1 i ust. 2 pkt 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych w związku z art. 88 ust. 1 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. – Karta Nauczyciela, przez ich niewłaściwe zastosowanie, a w konsekwencji uznanie, że J.P. nie jest zobowiązany do zwrotu pobranych świadczeń emerytalnych, w stanie faktycznym, w którym ubezpieczony, wobec nierozwiązania stosunku pracy i podania nieprawdziwych informacji we wniosku o przyznanie emerytury, nie nabył prawa do świadczenia.

W uzasadnieniu skargi organ rentowy, powołując się na art. 88 Karty Nauczyciela, podniósł, że ubezpieczony pozostawał bez przerwy w stosunku pracy – brak jest momentu rozwiązania wszystkich zatrudnień i niepozostawania w stosunku pracy, co warunkuje powstanie prawa do emerytury. Dodatkowo organ rentowy podniósł, że wypłacona ubezpieczonemu emerytura była świadczeniem nienależnie pobranym, w wyniku zaistnienia przesłanki z art. 138 ust. 2 pkt 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, tj. wprowadzenia organu rentowego w błąd co do faktu niepozostawania w stosunku pracy w chwili składania wniosku o emeryturę.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną ubezpieczony wniósł o odmowę przyjęcia skargi do rozpoznania, ewentualnie o jej oddalenie, a także o zasądzenie od pozwanego organu rentowego na swoją rzecz zwrotu kosztów procesu według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna nie ma uzasadnionych podstaw.

Zaskarżona decyzja organu rentowego, wydana na podstawie art. 138 ust. 1 i 2 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz art. 84 ust. 1 i 2 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych w związku z art. 88 ustawy Karta Nauczyciela, zawierała zobowiązanie ubezpieczonego do zwrotu nienależnie pobranego świadczenia emerytalnego za okres od 15 września 2012 r. do 31 marca 2014 r. wraz z odsetkami.

Podstawowe znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy miało zatem ustalenie, czy ubezpieczony nabył prawo do emerytury nauczycielskiej i czy decyzja Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w O. z 30 listopada 2012 r., przyznająca mu emeryturę nauczycielską poczynając od 15 września 2012 r., była zgodna z prawem. Jeżeli ubezpieczony nabył uprawnienia do emerytury nauczycielskiej, poczynając od 15 września 2012 r., to nie można mówić o tym, że przyznane mu i wypłacone w okresie od 15 września 2012 r. do 31 marca 2014 r. świadczenia emerytalne były nienależne.

1. Zgodnie z art. 88 Karty Nauczyciela, nauczyciele mający trzydziestoletni okres zatrudnienia, w tym 20 lat wykonywania pracy w szczególnym charakterze, mogą – po rozwiązaniu na swój wniosek stosunku pracy – przejść na emeryturę (ust. 1). Nauczyciele spełniający te warunki mogą przejść na emeryturę również w wypadku rozwiązania stosunku pracy lub wygaśnięcia stosunku pracy w okolicznościach określonych m.in. w art. 20 ust. 1 Karty Nauczyciela (ust. 1a). Nauczyciele urodzeni po 31 grudnia 1948 r., a przed 1 stycznia 1969 r. zachowują prawo do przejścia na emeryturę bez względu na wiek, jeżeli spełnili warunki do uzyskania emerytury, określone w ust. 1, w ciągu dziesięciu lat od dnia wejścia w życie ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, z wyjątkiem warunku rozwiązania stosunku pracy (ust. 2a).

Jak wynika z ustaleń faktycznych Sądów obu instancji J.P. pozostawał w sierpniu 2012 r. w dwóch stosunkach pracy – w okresie od 1 września 1974 r. do 31 sierpnia 2012 r. był zatrudniony w Zespole Szkół Chemicznych i Ogólnokształcących w O. w pełnym wymiarze czasu pracy. Jego stosunek pracy ustał z inicjatywy pracodawcy na podstawie art. 20 ust. 1 pkt 2 Karty Nauczyciela. Jednocześnie od 1 września 1995 r. do 14 września 2012 r. ubezpieczony był

zatrudniony w Zespole Szkół Ogólnokształcących [...] w O. w niepełnym wymiarze czasu pracy. Ten stosunek pracy rozwiązano na mocy porozumienia stron 14 września 2012 r. na wniosek ubezpieczonego. Po rozwiązaniu stosunków pracy z obydwojema pracodawcami ubezpieczony ponownie nawiązał z nimi stosunki pracy – od 1 września 2012 r. został zatrudniony przez Zespół Szkół Chemicznych i Ogólnokształcących w O. w niepełnym wymiarze czasu pracy, a od 19 września 2012 r. został zatrudniony w Zespole Szkół Ogólnokształcących [...] w O. w niepełnym wymiarze czasu pracy. W dniu 31 sierpnia 2012 r. J.P. sporządził wniosek o emeryturę, wskazując w punkcie 6, że nie pozostaje w stosunku pracy. Wniosek ten złożył w Zakładzie Ubezpieczeń Społecznych Oddział w O. 17 września 2012 r., już po rozwiązaniu stosunku pracy z Zespołem Szkół Ogólnokształcących [...] w O..

Jak wynika z przytoczonych ustaleń, w chwili sporządzenia wniosku o emeryturę (31 sierpnia 2012 r.) ubezpieczony pozostawał jeszcze w dwóch nauczycielskich stosunkach pracy (z dwiema szkołami), jednak w chwili złożenia wniosku o emeryturę w organie rentowym (17 września 2012 r.) obydwa stosunki pracy były już rozwiązywane (stosunek pracy z Zespołem Szkół Chemicznych i Ogólnokształcących w O. ustał z dniem 31 sierpnia 2012 r., przy czym do jego rozwiązania doszło w wyniku oświadczenia pracodawcy złożonego na podstawie art. 20 ust. 1 pkt 2 Karty Nauczyciela; z kolei stosunek pracy z Zespołem Szkół Ogólnokształcących [...] w O. ustał z dniem 14 września 2012 r. w wyniku porozumienia stron z inicjatywy pracownika). Faktem jest także, że w chwili składania w organie rentowym wniosku o emeryturę (17 września 2012 r.) ubezpieczony pozostawał w stosunku pracy z Zespołem Szkół Chemicznych i Ogólnokształcących w O., przy czym był to nowy, inny stosunek pracy niż ten, który ustał 31 sierpnia 2012 r., na co wskazują okoliczności ustalone przez Sąd Apelacyjny – w okresie od 1 września 2009 r. do 31 sierpnia 2012 r. ubezpieczony był zatrudniony w Zespole Szkół Chemicznych i Ogólnokształcących w O. w pełnym wymiarze czasu pracy i wykonywał w tym czasie pracę nauczyciela w Technikum [...] w O., natomiast po rozwiązaniu tego stosunku pracy, od 1 września 2012 r. podjął pracę wprawdzie w tej samej placówce oświatowej, jednak w innej jednostce organizacyjnej tej placówki, a mianowicie w Liceum Ogólnokształcącym w O. w

niepełnym wymiarze czasu pracy (8,79/18 etatu). W chwili składania wniosku o emeryturę (17 września 2012 r.) ubezpieczony nie pozostawał natomiast w stosunku pracy z Zespołem Szkół Ogólnokształcących [...] w O., gdyż ponownie nawiązał stosunek pracy z tą placówką oświatową od 19 września 2012 r.

W tych okolicznościach faktycznych oceny wymagało, czy ubezpieczony spełnił wynikający z art. 88 ust. 1 i 1a Karty Nauczyciela warunek uzyskania prawa do emerytury nauczycielskiej w postaci rozwiązania stosunku pracy – na swój wniosek (art. 88 ust. 1) lub w okolicznościach określonych w art. 20 ust. 1 Karty Nauczyciela (art. 88 ust. 1a). Na tak postawione pytanie należało udzielić odpowiedzi pozytywnej – przed datą złożenia w organie rentowym wniosku o przyznanie mu emerytury nauczycielskiej (17 września 2012 r.) nastąpiło rozwiązanie obydwu nauczycielskich stosunków pracy łączących ubezpieczonego z dwiema szkołami – z jedną z dniem 31 sierpnia 2012 r., z drugą z dniem 14 września 2012 r. Jednocześnie Sąd Apelacyjny ocenił, że rozwiązanie obydwu tych stosunków pracy było skuteczne, rzeczywiste i nie nosiło cech pozorności. Oznacza to, że ubezpieczony nabył prawo do emerytury nauczycielskiej na podstawie art. 88 ust. 1 i 1a Karty Nauczyciela. Kwestia pozostałych warunków nabycia prawa do emerytury nauczycielskiej nie budziła wątpliwości – ubezpieczony wypełnił bowiem wymagane warunki stażowe, gdyż na dzień 14 września 2012 r. udowodnił 42 lata, 7 miesięcy i 20 dni okresu ubezpieczeniowego, w tym co najmniej 20 lat pracy w szczególnym charakterze (jako nauczyciel). W tych okolicznościach nie można podzielić podstawowej tezy skargi kasacyjnej organu rentowego, że ubezpieczony nie wypełnił warunku rozwiązania stosunku pracy bezpośrednio przed przejściem na emeryturę, ponieważ przez cały czas „pozostawał non stop w stosunku pracy – brak jest momentu rozwiązania wszystkich zatrudnień i niepozostawiania w stosunku pracy, co warunkuje powstanie prawa do emerytury”. Ubezpieczony rozwiązał wszystkie (obydwa) stosunki zatrudnienia przed złożeniem wniosku o emeryturę nauczycielską (choć faktycznie nie równocześnie, lecz w odstępie dwóch tygodni), a jego ponowne zatrudnienie u tych samych pracodawców nie miało wpływu na nabycie prawa do emerytury nauczycielskiej.

Z utrwalonego orzecznictwa Sądu Najwyższego wynika bowiem, że nie stanowi przeszkody w nabyciu uprawnień emerytalnych wykonywanie przez

nauczyciela pracy nauczycielskiej na podstawie kolejnego stosunku pracy, nawiązanego już po rozwiązaniu poprzedniego stosunku pracy na podstawie art. 88 ust. 1 lub ust. 1a Karty Nauczyciela (por. wyroki Sądu Najwyższego: z 16 czerwca 2009 r., I UK 5/09, LEX nr 518058, z 25 czerwca 2009 r., I UK 16/09, LEX nr 519956, z 19 października 2010 r., II UK 108/10, LEX nr 688682). Określone w art. 88 ust. 1 Karty Nauczyciela warunki dotyczące okresów zatrudnienia i pracy w szczególnym charakterze muszą być spełnione do dnia ustania stosunku pracy nauczyciela (wyrok Sądu Najwyższego z 20 listopada 2001 r., II UKN 626/00, OSNAPIUS 2003 nr 16, poz. 390), a samo rozwiązanie stosunku pracy jest niezbędnym warunkiem nabycia prawa do emerytury nauczycielskiej bez względu na wiek również przez nauczycieli urodzonych po 31 grudnia 1948 r. a przed 1 stycznia 1969 r., ponieważ warunek rozwiązania stosunku pracy z art. 88 ust. 1 nie został wyłączony w art. 88 ust. 2a Karty Nauczyciela (wyrok Sądu Najwyższego z 10 listopada 2009 r., II UK 109/09, LEX nr 577841). Jednakże to, że po rozwiązaniu stosunku pracy, za to w dacie złożenia wniosku o emeryturę, wnioskodawca wykonuje pracę nauczycielską na podstawie kolejnego stosunku pracy, nawiązanego po rozwiązaniu wcześniejszego stosunku pracy, nie wpływa (negatywnie) na możliwość nabycia przez niego uprawnień emerytalnych na podstawie art. 88 ust. 1 Karty Nauczyciela. Z orzecnictwa Sądu Najwyższego wynika również, że prawo do emerytury na podstawie art. 88 ust. 1 Karty Nauczyciela nauczyciel nabywa po rozwiązaniu stosunku pracy, jeżeli do tego momentu posiadał wystarczający szczególny staż nauczycielski oraz wymagany staż ogólny. Prawo do emerytury powstaje po spełnieniu wszystkich warunków (art. 88 ust. 1 lub art. 1a Karty Nauczyciela w związku z art. 100 ustawy o emeryturach i rentach z FUS i art. 86 Karty Nauczyciela). Warunek, aby w chwili składania wniosku o emeryturę zainteresowany nie pozostawał w zatrudnieniu, zwłaszcza nie był zatrudniony jako nauczyciel, nie ma prawnego uzasadnienia, gdyż nie ma dla takiego warunku podstawy w art. 88 ust. 1 Karty Nauczyciela (por. wyrok z 16 czerwca 2009 r., I UK 5/09). W orzecnictwie Sądu Najwyższego przyjęto, że warunek rozwiązania stosunku pracy może być badany na dzień złożenia wniosku o emeryturę, wydania decyzji przez organ rentowy, a nawet na

datę orzekania przez sąd ubezpieczeń społecznych pierwszej instancji (por. wyrok Sądu Najwyższego z 12 kwietnia 2012 r., II UK 235/11, LEX nr 1216853).

Przedstawione rozważania prowadzą do wniosku, że J.P. nabył prawo do emerytury nauczycielskiej w następstwie spełnienia warunków przewidzianych w art. 88 ust. 1, 1a i 2a Karty Nauczyciela, w szczególności rozwiązania obydwu nauczycielskich stosunków pracy łączących go z dwiema różnymi szkołami przed złożeniem wniosku o emeryturę i przed wydaniem przez organ rentowy decyzji o przyznaniu emerytury (w wyniku ustalenia spełnienia warunków do jej nabycia). Podanie przez wnioskodawcę we wniosku o emeryturę niezgodnej ze stanem rzeczywistym informacji o niepozostawaniu w tej dacie (17 września 2012 r.) w zatrudnieniu nie wpływa na powstanie prawa do emerytury, chociaż powinno być ocenione jako naganne. Ubezpieczony nie powinien podawać informacji niezgodnej z prawdą, ponieważ w chwili składania wniosku o emeryturę pozostawał od 1 września 2012 r. w zatrudnieniu w Zespole Szkół Chemicznych i Ogólnokształcących w O., był to jednak nowy stosunek pracy, nawiązany po uprzednim rozwiązaniu przez pracodawcę tego stosunku pracy, którego rozwiązanie doprowadziło do nabycia przez ubezpieczonego uprawnień do emerytury nauczycielskiej.

Podsumowując, dosłowne brzmienie art. 88 ust. 1 i 1a (w związku z ust. 2a) Karty Nauczyciela oraz przywołane wyżej orzecznictwo Sądu Najwyższego pozwalają widzieć przesłankę rozwiązania stosunku pracy na wniosek nauczyciela (ust. 1) lub w innych okolicznościach (ust. 1a) jako zdarzenie jednorazowe, skutek oświadczenia woli nauczyciela lub dyrektora szkoły, a nie jako stan pozostawiania nauczyciela bez zatrudnienia w chwili składania wniosku o emeryturę. Innymi słowy, nauczyciel ma skutecznie doprowadzić do rozwiązania stosunku pracy, a to czy podejmie następnie zatrudnienie, nawet w zawodzie nauczyciela, jest bez znaczenia dla oceny czy zaistniała przesłanka rozwiązania stosunku pracy.

2. W tym kontekście należy rozważyć kasacyjny zarzut naruszenia art. 138 ust. 1 i ust. 2 pkt 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Zgodnie z tymi przepisami osoba, która nienależnie pobrała świadczenia, jest obowiązana do ich zwrotu (art. 138 ust. 1). Za nienależnie pobrane świadczenia uważa się m.in. świadczenia przyznane lub

wypłacone na podstawie fałszywych zeznań lub dokumentów albo w innych przypadkach świadomego wprowadzenia w błąd przez osobę pobierającą świadczenia.

Problemem wymagającym rozstrzygnięcia było to, czy ubezpieczony jest obowiązany do zwrotu pobranych świadczeń emerytalnych, ponieważ podał we wniosku o emeryturę nieprawdziwą informację, że w dacie złożenia tego wniosku nie pozostaje w zatrudnieniu, chociaż był w tym czasie zatrudniony w Zespole Szkół Chemicznych i Ogólnokształcących w O..

Podanie nieprawdziwej informacji o niepozostawaniu w zatrudnieniu w dacie składania wniosku o emeryturę nie miało znaczenia dla nabycia przez ubezpieczonego prawa do emerytury nauczycielskiej. Doszło bowiem do wcześniejszego rozwiązania nauczycielskiego stosunku pracy (obydwu stosunków pracy u różnych pracodawców) jako warunku nabycia prawa do emerytury nauczycielskiej. Pogląd wyrażony przez Sąd Najwyższy w wyroku z 9 marca 2012 r., I UK 335/11 (LEX nr 1212052), na który powołuje się organ rentowy w skardze kasacyjnej, nie jest argumentem przemawiającym przeciwko słuszności rozstrzygnięcia zawartego w zaskarżonym wyroku Sądu Apelacyjnego. W powołanym wyroku Sąd Najwyższy stwierdził, że podanie nieprawdziwej informacji dotyczącej okoliczności, od której zależy przyznanie świadczenia, powoduje uznanie świadczenia za nienależne. Z poglądem tym należy się co do zasady zgodzić. W rozpoznawanej sprawie mamy do czynienia z innym, choć podobnym, stanem prawnym. Przesłanką nabycia prawa do emerytury nauczycielskiej nie jest niepozostawanie w zatrudnieniu w chwili ubiegania się o emeryturę (wyrok Sądu Najwyższego z 16 czerwca 2009 r., I UK 5/09). Przesłanką tą jest wcześniejsze (przed złożeniem wniosku o emeryturę) rozwiązanie nauczycielskiego stosunku pracy. W rozpoznawanej sprawie ubezpieczony, legitymujący się wymaganym okresem zatrudnienia (zarówno ogólnym stażem pracy, jak i okresem wykonywania pracy w szczególnym charakterze), nabył prawo do emerytury nauczycielskiej w następstwie rozwiązania wszystkich nauczycielskich stosunków pracy przed dniem złożenia wniosku o emeryturę (warunek równoczesnego rozwiązania wszystkich nauczycielskich stosunków pracy nie wynika z art. 88 Karty Nauczyciela ani z żadnego innego przepisu). Przyznane

mu świadczenie emerytalne było świadczeniem należnym w świetle regulacji zawartej w art. 88 ust. 1, ust. 1a i ust. 2a Karty Nauczyciela. Skoro prawo do emerytury nauczycielskiej zostało nabyte przez ubezpieczonego zgodnie z prawem (było należne według przesłanek wynikających z art. 88 Karty Nauczyciela), to nie może do niego znaleźć zastosowania art. 138 ust. 1 i ust. 2 pkt 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS. Przepis ten stanowi o obowiązku zwrotu nienależnie pobranych świadczeń. Za nienależnie pobrane świadczenia uważa się m.in. świadczenia przyznane lub wypłacone „w innych przypadkach świadomego wprowadzenia w błąd przez osobę pobierającą świadczenia”. Należy w związku z tym rozważyć, czy ubezpieczony nabyłby prawo do emerytury nauczycielskiej w razie podania we wniosku o emeryturę nauczycielską prawdziwej informacji, że w dniu składania wniosku o emeryturę pozostaje w stosunku zatrudnienia, choć wcześniej rozwiązał nauczycielski stosunek pracy (a właściwie obydwie stosunki pracy u różnych pracodawców) w celu uzyskania emerytury nauczycielskiej. Pozytywna odpowiedź na tak postawione pytanie prowadzi do wniosku, że podanie przez wnioskodawcę nieprawdziwej informacji nie miało znaczenia dla nabycia przez niego uprawnień do emerytury nauczycielskiej. Podanie nieprawdziwej informacji jest naganne, ale sama ocena naganności takiego zachowania ubezpieczonego nie przekłada się na zastosowanie do jego przypadku art. 138 ust. 1 i ust. 2 pkt 2 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych.

Ponieważ zarzuty kasacyjne okazały się nieuzasadnione, Sąd Najwyższy oddalił skargę kasacyjną na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. O kosztach postępowania kasacyjnego orzeczono na podstawie art. 98 § 1 k.p.c.